

Okul Öncesi Dönem Çocukların Felsefi Tutum ve Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*

Rabia DİRİCAN¹
Ümit DENİZ²

Özet

Araştırma, okul öncesi dönemdeki çocukların felsefi tutumlarının çeşitli değişkenlere göre (cinsiyet, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu ve okul türü) değişkenlik gösterip göstermediğini incelemek amacı ile yapılmıştır. Betimsel türdeki araştırmanın çalışma grubunu, Ankara İli Keçiören İlçesinde orta sosyo-ekonomik düzeydeki dört ilkokulun anasınıfına devam eden 60-72 aylık 65, altı özel anaokulunun altı yaş grubuna devam eden 45 olmak üzere toplam 110 çocuk oluşturmuştur. Verileri toplamak amacı ile araştırmacılar tarafından geliştirilen "Okul öncesi dönem çocuklarının felsefi tutum ve davranışlarını belirleme kontrol listesi" kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre çocukların anne ve babalarının öğrenim durumu ile felsefi tutumları arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Anne ve babaları üniversite mezunu olan çocukların felsefi tutum ve davranış puanları diğer çocuklara göre daha yüksektir. Çocukların cinsiyetleri ve devam ettikleri okul türleri ile felsefi tutumları arasında ise farkın olmadığı saptanmıştır. Ayrıca çocukların %91,8 ile en fazla "İyi davranış ile kötü davranış arasındaki farkı söyler." maddesini gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. En az gösterebildikleri felsefi tutum göstergesinin ise %55,5 ile "Başkalarının hakları olduğunu söyler." maddesi olduğu görülmektedir. Egoantrik dönemdeki altı yaş çocuğu için bu maddenin daha güç görülmesinin gelişimsel sebepleri olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler

Erken çocukluk dönemi
Felsefi tutum
Çocuklarla felsefe

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 05.12.2020

Kabul Tarihi: 25.03.2021

Elektronik Yayım Tarihi: 25.06.2021

DOI: 11..11111/ted.xx

* Bu çalışma, 18-21 Ekim 2017 tarihinde Gazi Üniversitesi'nde düzenlenen "5. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi"nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Arş.Gör.Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, rabiadirican@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3851-5726

² Prof.Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, umitdeniz@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5338-8254

Examining Philosophical Attitudes and Behaviors of Preschool Children in Terms of Various Variables

Rabia DİRİCAN¹

Ümit DENİZ²

Abstract

This study is made to examine whether the philosophical attitudes of preschool children vary according to some variables (gender, mother's education level, father's education level and school type). 110 children her/him age between 60-72 month are included in the study used descriptive research method. 45 childrens of 110 is continuing to private school and 65 of them is going to kindergarten of four elementary schools in middle socio-economic region of Keçiören District of Ankara Province. . In order to collect data, "Control List to Determine Philosophical Attitude and Behaviors of Children in Pre-School Term" developed by the researchers are used. According to the findings from the analysis, it was determined that there is a significant correlation between the educational status of children's parents and their philosophical attitudes. Philosophical attitude and behavior scores of children whose parents are university graduates are higher than other children. It has been determined that there is no correlation between the children's gender and their school types and their philosophical attitudes. In addition, the highest rate of 91.8% of children have scored "Tells the difference between good behavior and bad behavior." The lowest score is 55.5%, "Saying that others have rights" by 55.5%. It can say that there are developmental reasons why this substance is seen the lowest score for six-year-old children in the egocentric period.

Keywords

Early childhood
Philosophical attitude
Philosophy with children

About Article

Sending Date: 05.12.2020

Acceptance Date: 25.03.2021

Electronic Issue Date: 25.06.2021

DOI: 11..11111/ted.xx

GİRİŞ

Yunan felsefesinde bahsedildiği üzere, merak, bir filozofun en düşkün olduğu şeydir, çünkü felsefe merak ile başlar. Felsefenin kaynağı olan merak duygusu aslında insan doğasında bulunan bir eğilimdir ve insan doğasının en bozulmamış hali çocuklardan yansımaktadır.

¹ Arş.Gör.Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, rabiadirican@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3851-5726

² Prof.Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, umitdeniz@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5338-8254

Filozoflarla çocukların benzer oluşları pek çok kitapta bahsedilen bir konudur. Çocuklar için dünyada gördükleri hemen her şey yeni ve şaşırtıcıdır. Oysa pek çok yetişkin her gün içinde bulunduğu dünyayı olağan algılar, yaşadığı onlarca olayı hakikatte farklı olsa da dünyaya alışmışlığın etkisiyle sıradan algılayabilir. Bir filozof ise hiçbir zaman bu dünyaya tamamıyla alışamaz, tüm ömrü boyunca bir çocuk gibi duyarlı kalabilir (Gaarder, 2004). Felsefe, tüm var olanı yüksek bir farkındalık ve eleştirel bir tavırla sorgulayarak doğru olanı arayan üst bilişsel bir etkinliktir. Her merak ve sorgulamanın bir felsefi tutum olduğunu söylemek mümkün olmasa da, felsefenin ihtiyaç duyduğu merak duygusu çocuklarda potansiyel olarak var olduğu için çocukların felsefi tutum göstermeye doğal eğilimleri olduğu söylenebilir. Çocuklar varlıkla karşılaşmaktan, dünyanın bilince çarpmasından doğan yansımaların bir ifadesi ile meydana gelen onlarca soru ile gerçek ve sahil bir felsefi tutum içinde bulunurlar (Taşdelen, 2015). Felsefede cevaplardan çok sorular önemlidir (Gürsoy, 2006) ve çocuklar içsel merak duygularının etkisiyle sonu gelmez sorular sorarlar. Avcı (2013)'ya göre insanlığın soru açığını felsefe yapanlar ve çocuklar kapatmaya çalışmaktadır. Çocuk, yol üstünde bulduğu cevapların cazibesine kapılmadan ısrarla sorularının hakkını aramaya devam ederse onda yavaş yavaş bir felsefi bilinç oluşmaya başlar denilebilir.

Felsefe, gelişip ortaya çıkabilmek için belirli bir dikkati ve gayreti gerekli kılar. Zira o, diğer bütün insanlık başarılarından farklı olarak tüm bilgi ve etkinliklerin değerini ve anlamını araştırır. Diğer bilgi türleri ilgilendikleri konuyu ne oldukları bakımından ele alırken felsefe, bunun yanı sıra o konuyu üst bir bakış ile değerlendirerek insan açısından anlamını ve değerini de sorgular (Bayraktar, 2013). Bu üst bakış ve bilişi sürdürerek hayatın her safhasında anlam arayışında bulunma çabası felsefi tutumdur. Felsefi tutum, varlığın bütünlüğü içinde insana, bilgileri değerlendirme fırsatı sunar. Böylelikle insana, bilgiye dayalı eylemleri anlamına gelen iradi hareketlerinin gerektiği gibi yapılması hususunda yol gösterir (Öner, 1995). Bu bakımdan felsefi tutum insana, varlığa dair edindiği bilgiyi gerektiği gibi, akla uygun şekilde kullanabilme olanağı verir. Felsefe, insana arı duru düşünme melekesini kazandırır ve onu mantıklı düşünmeye davet eder. Gerçek manasıyla düşünmek, bütün olayları birbiriyle irtibatlandırabilmek, sebep-sonuç ilişkileri kurabilmek, bu sebep-sonuç ilişkilerinden hareketle bir öngöründe bulunabilmek ve bir pozisyon alabilmek kabiliyetidir (Bayraktar, 2017). Felsefi düşüncenin nihayetinde getirdiği ya da getirmesi ümit edilen bu pozisyon alış, kişiyi tam olarak felsefi tutuma götürür. Felsefi tutum, en genel tabirle bir tavidir, aksiyonla, hareket sahasıyla ve değerler alanıyla ilişkilidir. Bu açıdan felsefi tutum, felsefi düşünceyi bir zemin olarak seçen, bu zemin üzerine fiillerini inşa eden insanın dünyaya, hayata ve olaylara karşı bir tavır alış biçiminin olması anlamına gelir. Felsefi tutumun; olaylara ve olgulara bütüncül bir görüşle bakma, eleştirel bir zihne sahip olma ve hoşgörünün gerekliliğinin bilincinde olma şeklinde sıralanan başlıca üç özelliği vardır (Öner, 1995). *Bütüncül görüşle bakmak*, olay ve olguları değerlendirirken bütün resmi görebilmek, içinde bulunulan şartları bütün olarak değerlendirebilmek, neden sonuç ilişkisi kurabilmek ve objektif olabilmekle ilgilidir. Bütüncül görüş, aynı zamanda bilimsel bilgilerin artması sonucu gelişen uzmanlık alanlarının dünya görüşünü daraltmasını engeller. Bir diğer felsefi tutum işareti olan *eleştirel zihin* ise bir inanca körü körüne bağlı olmanın aksini temsil eder. İnsan, doğası gereği iyi ile kötü olanı, doğru ile yanlış ve güzel ile çirkin birbirinden ayırt etmek ister ve bu ayırt etme eyleminin akıl süzgecinden geçirilerek doğru veriler ve tutarlı çıkarımlarla yapılması

işlemine eleştiri denilebilir. *Hoşgörü gerekliliği* ise felsefi tutumun daha çok toplumsal yönüne işaret eder. Sosyal bir varlık olarak insan, diğer insanlarla birlikte yaşamak, başka fikir ve eylemlere saygılı olmak durumundadır. Felsefi tutum sahibi kişi kendisinininkinden başka fikir, inanç ve yaşam tarzlarına ve başkalarının varlığına, hür varoluşlarına tahammül etmek, saygı duymak durumundadır. Bu bakımdan bu araştırmada “bütüncül bakış”ı, “neden-sonuç ilişkisi”ni ve “hoşgörü”yü de içeren felsefi tutum ve becerileri ölçmek önem kazanmaktadır. Okul öncesi dönem çocukların egosantrik olma gibi gelişimsel özellikleri düşünüldüğünde “bütüncül görüş”, “eleştirel bir zihne sahip olma” ve “hoşgörü”nün aslında beklenmesi güç özellikler olduğu düşünülebilir. Ancak yapılan araştırmalar, bu davranışların temel düzeyde ölçülebildiği saptanmıştır (Dirican, 2018). Araştırmada, felsefi tutumun bu üç karakteristik özelliğine ek olarak literatürde felsefi tutum ile ilişkili olduğu keşfedilen “çevredeki güzelliklere değer verme”, “üstlendiği sorumluluğu yerine getirme” “haklarını söyleme”, “başkalarının haklarını söyleme”, “duygu ve düşüncelerinin nedenlerini söyleme”, “duygu ve düşüncelerinin sonuçlarını söyleme”, “merak ettiği konuyla ilgili soru sorma”, “bir bilginin doğruluğunu/yanlışlığını açıklamaya gayret etme” gibi beceriler ile çocukların felsefi tutumlarının ölçülerek çeşitli değişkenler arasındaki farklılaşmalar saptanmıştır. Çocuklarla felsefe eğitimine Türkiye’de, hem akademik çalışmalarla teorik yapının oluşturulması hem de etkinlik örnekleri ile uygulama boyutunun desteklenmesi için oldukça ihtiyaç vardır. Okul öncesi eğitimde çocukların ilgi ve ihtiyaçlarından yola çıkmak temel bir prensip olduğu için bu eğitimin ilk basamağı olarak çocukların hazır bulunuşluklarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca çocuklarla felsefe eğitimi etkinlikleri hazırlarken hazırbulunuşluğun hangi faktörlerden etkilendiğinin de belirlenmesine ihtiyaç vardır. Bu konuda yapılan akademik çalışmaların özellikle Türkiye’de son derece az olduğu düşünüldüğünde bu çalışma önem kazanmaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Deseni

Okul öncesi dönem çocukların felsefi tutumlarının çeşitli değişkenlere göre (cinsiyet, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu ve okul türü) değişkenlik gösterip göstermediğini ortaya koymak amacı ile yapılan araştırma betimsel türdedir. Betimsel araştırmanın temel amacı bir durumun veya olgunun özelliklerini doğru bir şekilde tasvir etmektir. (Johnson & Christensen, 2014)

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara Keçiören İlçesinde orta sosyo-ekonomik düzeydeki ilkokulların anasınıfına devam eden 65, özel anaokullarına devam eden 45 olmak üzere 110 çocuk oluşturmuştur. Çalışma grubunu belirlemek için öncelikle Ankara İli Keçiören İlçesine bağlı okulların sosyoekonomik düzeyine ilişkin verilere ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’nden Ankara Keçiören İlçesi’ndeki mahallelerin gelişmişlik düzeyini gösteren veriler istenmiştir. TÜİK verilerine göre ilçenin kendi içerisinde üst, orta ve alt gelişmişlik düzeyi olarak üçe ayrılmış olduğu görülmüştür. Bu çalışmada, Keçiören İlçesine bağlı orta gelişmişlik düzeyindeki bölgelere bağlı özel okullar ve devlet okulları seçilmiştir. Çalışma grubu 60-72 aylık çocuklar arasından seçilmiş, daha küçük veya büyük yaş grupları ve özel gereksinimli çocuklar çalışmaya dahil edilmemiştir. Çocuklardan 57’si kız, 53’ü erkektir. 13’ünün annesi ilkokul,

17'sinin ortaokul, 44'ünün lise ve 36'sının annesi de üniversite mezunudur. Baba öğrenim durumuna bakıldığında ise çocuklardan 10'unun babası ilkokul, 13'ünün ortaokul, 46'sının lise, 40'ının üniversite ve 1'inin babası da lisansüstü düzeydedir.

Verilerin Toplanması

Verileri toplamak için araştırmacılar tarafından geliştirilen "Okul öncesi dönem çocuklarının felsefi tutum ve davranışlarını belirleme kontrol listesi" kullanılmıştır. Veriler Keçiören İlçesine bağlı 4 devlet okulu ve 6 özel okul olmak üzere toplam 10 farklı okuldan 19 Aralık 2016- 24 Mayıs 2017 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu tarihler arasında belirlenen okullarda araştırma yapabilmek için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gerekli yasal izinler alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada verileri toplamak amacı ile, araştırmacılar (Dirican ve Deniz, 2017) tarafından geliştirilen "Okul öncesi dönem çocukların felsefi tutum ve davranışlarını belirleme kontrol listesi" kullanılmıştır. Kontrol listesi, 60-72 aylık çocukların felsefi tutum ve davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiş olup her bir davranış için 'Evet' ya da 'Hayır' şeklinde cevaplanacak 29 maddeden oluşmaktadır. Her bir madde okul öncesi dönem çocukların felsefi tutum ve davranışları konusunda olumlu bir özelliği içermektedir. Tek boyuttan oluşan kontrol listesinden çocuk, her bir maddeye yönelik istendik düzeyde gelişim sergiliyor ise "1" puan, sergilemiyor ise "0" puan almaktadır. Bu durumda kontrol listesi uygulanan bir çocuk en fazla 29, en az 0 puan alabilmektedir. Kontrol listesinde felsefi tutum ve davranışları ölçen maddelerin yanı sıra çocuğun cinsiyeti, devam ettiği okul türü, anne baba öğrenim durumu soruları da yer almıştır. Toplam 240 çocuk üzerinde geçerlik güvenirlik çalışması yapılan ölçeğin KR-20 puanı 0-90, KR-21 puanı 0,89, Sperman-Brown düzeltme formülü kullanılarak hesaplanan eşdeğer yarılar güvenirlik katsayısı ise 0,85 bulunarak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu görülmüştür (Dirican ve Deniz, 2017).

Verilerin Analizi

Okul öncesi dönem çocukların felsefi tutum ve davranışlarını belirleme kontrol listesi kullanılarak elde edilen veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Kontrol listesi kullanılarak elde edilen verilerde öncelikle demografik özelliklere ilişkin sorular analiz edilerek her bir soruya verilen cevabın yüzde ve frekansları bulunmuştur.

Veri analizinden önce hangi analizlerin yapılacağına karar verilebilmesi için verilerin normallik sayıltısı test edilmiştir. Bunun için yapılan analiz sonucunda Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk sonuçları incelenmiştir. Bu analize ilişkin sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Normallik Testi Sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	Sd	P	İstatistik	Sd	P
Cinsiyet	,338	36	,000	,638	36	,000
Anne Öğrenim Durumu	,352	36	,000	,793	36	,000
Baba Öğrenim Durumu	,311	36	,000	,827	36	,000
Avlık Gelir	,265	36	,000	,784	36	,000

*p >,05

Tablo 1’de görüldüğü gibi p değerinin bütün verilerde anlamlı çıkması, verilerin normal dağılmadığının göstergesidir ve bu sebeple analizler için non-parametrik testler kullanılmıştır. Bağımsız iki grup için Mann Whitney U, bağımsız ikiden fazla grup için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Böylece çocukların kontrol listesinden aldıkları puanlar ile çocuğun cinsiyeti ve devam ettiği okul türü arasındaki istatistiksel farkı saptamak için ayrı ayrı Mann Whitney U testi yapılmıştır. Çocukların kontrol listesinden aldıkları puanlar ile annenin öğrenim durumu ve babanın öğrenim durumu arasındaki farkı saptamak için ise Kruskal-Wallis H Testi yapılmıştır. Kruskal-Wallis sonuçlarında anlamlı bir farklılaşma saptanmış, farklılaşmanın hangi düzeyler arasında olduğunu keşfetmek amacıyla ise Mann Whitney U testi yapılmıştır.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Bu bölümde çocukların felsefi tutum kontrol listesinde verdikleri cevaplara göre dağılımlarına, felsefi tutumun cinsiyete, anne baba öğrenim durumuna ve okul türüne göre farklı olup olmadığına yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2. Çocukların Felsefi Tutum ve Davranışlarını Değerlendirme Kontrol Listesindeki Maddelere Verdikleri Cevaplara Göre Frekans ve Yüzdeleri

Madde	Evet		Hayır	
	F	%	F	%
Madde 1: Nesne/durum/olayla ilgili tahminini söyler.	90	81,8	20	18,2
Madde 2: Gerektiğinde probleme birçok çözüm yolu üretir.	72	65,5	38	34,5
Madde 3: Duygu ve düşüncelerinin nedenlerini söyler.	94	85,5	16	14,5
Madde 4: Dinlediklerinde yeni olan sözcükleri fark ederek sözcüklerin anlamını sorar.	65	59,1	45	40,9
Madde 5: Başkalarının duygularının nedenlerini söyler.	72	65,5	38	34,5
Madde 6: Başkalarının duygularının sonuçlarını söyler.	63	57,3	47	42,7
Madde 7: Haklarını söyler.	79	71,8	31	28,2
Madde 8: Başkalarının hakları olduğunu söyler.	61	55,5	49	44,5
Madde 9: Üstlendiği sorumluluğu yerine getirir.	90	81,8	20	18,2
Madde 10: Çevredeki güzelliklere değer verir.	98	89,1	12	10,9
Madde 11 Gerektiği durumlarda farklı görüşlerini söyler.	68	61,8	42	38,2
Madde 12: Toplumda farklı rollere sahip kişiler olduğunu söyler.	71	64,5	39	35,5
Madde 13: Canlı ile cansız arasındaki farkı söyler.	82	74,5	28	25,5
Madde 14: Bitki-hayvan ve insan arasındaki farkları söyler.	82	74,5	28	25,5
Madde 15: Kavramları tanımlamak için gayret gösterir.	87	79,1	23	20,9
Madde 16: Hayata ve çevresinde olup bitenlere karşı meraklıdır.	86	78,2	24	21,8
Madde 17: Dinledikleri ile ilgili sorular sorar.	75	68,2	35	31,8
Madde 18: Merak ettiği konuyla ilgili sormaktan hoşlanır.	81	73,6	29	26,4
Madde 19: Gerçek olanla olmayana ayırt eder.	90	81,8	20	18,2
Madde 20: Bir bilginin neden doğru/yanlış olduğunun nedenini açıklamaya çalışır.	70	63,6	40	36,4
Madde 21: Olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurar.	77	70,0	33	30,0
Madde 22: İnsani davranışların ne olduğu hakkında	76	69,1	34	30,9

tahminde bulunur.				
Madde 23: Gerekliğinde hoşgörülü davranır.	88	80,0	22	20,0
Madde 24: İyi davranış ile kötü davranış arasındaki farkı söyler.	101	91,8	9	8,2
Madde 25: Başkaları için takdir ve övgü sözcükleri kullanır.	64	58,2	46	41,8
Madde 26: Kendisi için iyi olanı başkası için de ister.	72	65,5	38	34,5
Madde 27: Kendisi için istemediği şeyi başkası için de istemez.	76	69,1	34	30,9
Madde 28: Bir şeyin neden güzel veya çirkin olduğunu gerekçeleriyle açıklar.	86	78,2	24	21,8
Madde 29: Çevresindeki farklılıklara dikkat eder.	97	88,2	13	11,8

Tablo 2’de çocukların Felsefi Tutum ve Davranışlarını Belirleme Kontrol Listesindeki maddelere verdikleri cevaplar incelendiğinde; çocukların çoğu %91,8 ile en fazla “İyi davranış ile kötü davranış arasındaki farkı söyler” maddesini gerçekleştirmişlerdir. Bu durumda çocukların “iyi davranış ile kötü davranış arasındaki farkı söyleyebilmelerini” en fazla oranda gösterebildikleri felsefi tutum olarak söylemek mümkündür. En az gösterebildikleri felsefi tutum göstergesinin ise %55,5 ile “başkalarının hakları olduğunu söyler” maddesi olduğu görülmektedir. Egoantrik döneme denk gelen altı yaş için bu maddenin daha güç görülmesinin gelişimsel sebepleri olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 3. Çocukların Felsefi Tutum ve Davranış Puanlarının Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Felsefi Tutum ve Davranış Puanı			
		Sıra ort.	Sıra top.	U	P
Kız	57	58,25	3320,50	1353,50	,346
Erkek	53	52,54	2784,50		

Tablo 3’de görüldüğü üzere çocuğun cinsiyeti ile felsefi tutum ve davranış kontrol listesinden aldığı puan arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0,05$). Çocukların sıra ortalamaya değerlerine bakıldığında kızların sıra ortalaması 58,25; erkeklerinki 52,54’tür. Sıra ortalaması bakımından kızlar erkeklere göre biraz daha yüksek olsa da, elde edilen bulgulara göre çocuğun cinsiyeti ile felsefi tutumu arasında anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 4. Çocukların Felsefi Tutum ve Davranış Puanlarının Anne Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Anne Öğrenimi	N	Felsefi Tutum ve Davranış Puanı				Kruskal Wallis H
		Sıra ort.	Sd	X ²	P	
İlkokul	13	34,27	3	17,301	,001	1-4
Ortaokul	17	46,91				2-4
Lise	44	51,65				3-4
Üniversite	36	71,93				

Tablo 4'te bakıldığında çocukların kontrol listesinden aldıkları puanlar ile annelerinin öğrenim düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p < ,001$). Çocukların annelerinin öğrenim düzeylerine göre sıra ortalamaları ilkökul 34,27; ortaokul 46,91; lise 51,65; üniversite 71,93'tür. Bu sonuca göre çocuğun annesinin öğrenim düzeyinin çocuğun felsefi tutumu üzerinde etkili olduğu yorumu yapılabilir. Farklılaşmanın hangi gruptan kaynaklandığını anlamak için gruplara ikili olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre ilkökul-üniversite, ortaokul-üniversite ve lise-üniversite grupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan ilkökul-ortaokul, ilkökul-lise ve ortaokul-lise grupları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır.

Tablo 5. Çocukların Felsefi Tutum ve Davranış Puanlarının Baba Öğrenim Düzeyine Göre Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Felsefi Tutum ve Davranış Puanı						
Baba Öğrenimi	N	Sıra ort.	Sd	X ²	P	Kruskal Wallis H
İlkokul	10	41,50	4	13,457	,009	1-4
Ortaokul	13	42,65				2-4
Lise	46	49,96				3-4
Üniversite	40	69,69				
Lisansüstü	1	50,00				

Tablo 5'e bakıldığında çocukların felsefi tutum ve davranış kontrol listesinden aldıkları puanlar ile babalarının öğrenim düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p < ,001$). Çocukların babalarının öğrenim düzeylerine göre sıra ortalamaları ilkökul 41,50; ortaokul 42,65; lise 49,96; üniversite 69,69 ve lisansüstü 50,00'dir. Farklılaşmanın hangi gruptan kaynaklandığını anlamak için gruplara ikili olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre ilkökul-üniversite, ortaokul-üniversite ve lise-üniversite grupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan ilkökul-ortaokul, ilkökul-lise ve ortaokul-lise grupları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır. Bu sonuçlara göre çocukların babalarının üniversite mezunu olmasının çocukların felsefi tutumları üzerinde olumlu etkisi olduğu söylenebilir.

Tablo 6. Çocukların Felsefi Tutum ve Davranış Puanlarının Okul Türüne Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Felsefi Tutum ve Davranış Puanı					
Cinsiyet	N	Sıra ort.	Sıra top.	U	P
Devlet	65	52,92	3439,50	1294,50	,305
Özel	45	59,23	2665,50		

Tablo 6'da görüldüğü üzere çocuğun cinsiyeti ile felsefi tutum ve davranış kontrol listesinden aldığı puan arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p > ,05$). Devlet okulu ve özel okula devam eden çocukların sıra ortalama değerlerine bakıldığında devlet okuluna devam edenlerin sıra ortalaması 52,92; özel okula devam edenlerin ise 59,23'tür.

Bu bulgular ışığında literatür taraması yapılarak, bu araştırmanın daha önce yapılan araştırmalarla örtüşen ve ayrışan yönlerinin olduğu tespit edilmiştir. Çocukların felsefi tutumunu ölçmeye yönelik doğrudan bir çalışma bulunmadığı için öncelikle felsefi

tutumun ilişkili olduğu konulara yönelik çalışmalara bakılmış ve bu çalışmadan elde edilen bulguların konuya ilişkin benzer çalışmaların bulgularıyla paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Görücü (2014), tarafından yapılan çalışmada 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ile cinsiyet faktörü arasında bir ilişki olup olmadığına bakılmış ve anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri okul değişkeni açısından da incelenmiş ve eleştirel düşünme ile öğrencinin devam ettiği okul türü arasında da fark olmadığı saptanmıştır. Bu bulgular bu çalışmadan elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir. Sevinç ve Tok (2010) ise yaptıkları çalışmada okul öncesi öğretmen adaylarının düşünme becerilerine ilişkin görüşlerini incelemişlerdir. Elde ettikleri bulgulara göre öğretmen adaylarında düşünme becerilerinde aile ve çevre faktörünün etkili olduğu görüşü yüksek frekansta çıkmıştır. Sevinç ve Tok (2010) tarafından ortaya konan bu sonucun, araştırma bulgularıyla örtüşüğünü söylemek mümkündür. İnsan, elbette bir sosyal varlıktır ve felsefe, bir diyalog zemininde oluşur ve gelişir. Felsefe, insanın kendi kendine mırıldanabileceği bir deli saçması değildir ve Sokrates'ten beri süregelen geleneğe göre, felsefe, bir muhatabı gerekli kılar. Bu açıdan insanın ve çocuğun sosyal çevresi, felsefi tutumunun belirlenmesinde çok önemli bir faktördür. Nitekim araştırma sonucunda üniversite mezunu ebeyeyne sahip çocukların felsefi tutumlarının diğerlerine nazaran yüksek çıkması, bu tezi güçlendirir niteliktedir.

Sadioğlu ve Bilgin (2008), yaptıkları çalışmada iköğretim öğrencilerinin eleştirel okuma becerileri ile cinsiyet ve anne-baba eğitim durumu arasındaki ilişkiyi saptamayı amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre eleştirel okuma düzeyinin daha yüksek olduğunu, anne ve baba eğitim durumunun ise çocukların eleştirel okuma düzeyleri üzerinde bir etkisinin olmadığını tespit etmişlerdir. Sadioğlu ve Bilgin tarafından elde edilen sonuçlar, bu çalışmadaki sonuçlarla örtüşmemektedir. Tam tersine bu çalışmada anne-baba eğitim düzeyinin felsefi tutum üzerinde etkili olduğu, cinsiyet faktörünün etkili olmadığı bulunmuştur. Sadioğlu ve Bilgin'in 2008 yılında yapılan çalışması, çok eski tarihli olmasa da, hızla değişen çağın gerekleriyle birlikte az bir zaman diliminde dahi pek çok değişikliğin olabileceğini göstermektedir. Toplum olarak eğitim düzeyinin artış gösterdiği ve iyi bir eğitim almamış bireylerde bu durumun artık çocuklarına da bir dezavantaj olarak yansıdığı söylenebilir. Palut (2008), düşünme stilleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla yaptığı çalışmada çocuklarına karşı ilgili ve psikolojik özerklik sağlayan anne babaların çocuklarının eleştirel ve yaratıcı düşünme stillerini olumlu etkilediği; katı ve kesin kurallar koyan kontrolcü anne babaların ise çocuklarının eleştirel ve yaratıcı düşüncelerini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Palut'un araştırmasında anne babaların eğitim düzeyi belirtilmemiş olsa da bu sonuç, çalışmadan elde edilen bulgularla nisbeten örtüşmektedir. Dereli ve Koçak (2005), yaptıkları çalışmada 4-6 yaş çocuklarının ifade edici dil düzeyleri ile anne babanın eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiş ve anne eğitim düzeyi ile çocuğun ifade edici dil becerisi arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Felsefe, bütük oranda düşünmeye ve düşündüklerini ifade etmeye dayanan bir etkinliktir. Bu bakımdan annelerin eğitim düzeyinin ifade edici dil becerisini etkilemesi, dolaylı olarak bu çalışmada elde edilen sonuçla uyumludur denilebilir. Trickey ve Topping (2006), 11 yaş çocukları ile yaptıkları çalışmada işbirlikçi felsefi sorgulamanın sosyal-duygusal etkilerini ölçmeyi amaçlamışlardır. Çalışmaları sonucunda kızların işbirlikçi felsefi tartışmalara daha eğilimli oldukları ve verdikleri eğitimde kızların daha başarılı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmadan elde edilen bulgularda ise felsefi tutum bakımından kızlar erkeklerden daha yüksek bir puan

almış olsa da cinsiyet faktörünün anlamı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır. Badri ve Vahedi (2017), İran'ın Doğu Azeraycan bölgesinde yapmış oldukları çalışmada çocuklar için felsefe programının kız çocukların ruhsal zekaları üzerine etkisini ölçmeyi amaçlamış ve sonuç olarak bu programa tabi tutulan deney grubundaki kız çocukların ruhsal zekalarında anlamlı bir artış olduğunu saptamışlardır. Onlara göre ruhsal zeka, bir kişinin maddeci olmadan kendisinin ve başkalarının aşkın yönlerini fark etmesi, sağlayan zihinsel yetenektir (Badri ve Vahedi, 2017). Anlaşılacağı üzere bu bir çeşit kendini ve başkalarını fark etme durumudur. İç ve dış farkındalık, en temelde felsefenin nihai amaçlarından biridir ve bu bakımdan felsefi tutuma dahildir denilebilir. Araştırma kapsamında kullanılan kontrol listesinde farkındalığı ölçmeye ilişkin maddeler bulunmakla birlikte bu araştırma yalnızca bazı demografik verilerden hareketle durum betimlemesi yapmayı amaçladığı için, bu tarz bir sonuç elde edilmemiştir. Benzer şekilde Kizel ve Abdallah (2017), İsrail'de yaptıkları nitel araştırmayı, sadece kızların gittiği bir devlet okulunda yürütmüşler ve çocuklar için felsefe programının pedagojik ve toplumsal faydalarını tespit etmeyi amaçlamışlardır. O zamana kadar geleneksel kurallarla yönetilen okulda –erkekler yapabilir kızlar yapamaz- şeklinde bir algı hakimdir. Ancak uygulanan çocuklar için felsefe programının cinsiyet farkındalığını artırdığı ve cinsiyete uygun kimlik tanımlamasında yardımcı olduğu sonucuna varılmıştır (Kizel ve Abdallah, 2017). Bu araştırmada ise kızlar ile erkeklerin felsefi tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmayışı erkek ve kız çocukların birbirine eşit potansiyelle dünyaya geldiği, ancak bazı ayrımcı tutumların özgüven yitimine sebep olabildiği şeklinde yorumlanabilir. Araştırmada elde edilen bir başka bulgu ise, felsefi tutum ve davranışları ölçen kontrol listesinden “başkalarının hakları olduğunu söyler” maddesinin en düşük başarılan madde olmasıdır. Egoantrik döneme denk gelen altı yaş çocuklar için bu becerinin gelişmesinin ve gözlemlenmesinin zorluğunun gelişimsel sebepleri olduğunu söylemek mümkündür. Ancak egoantrizm, felsefi tutum için olumsuz bir başlangıç olarak algılanmamalıdır. Daniel ve arkadaşları (2005), diyalojik eleştirel düşüncenin gelişim aşamalarını inceledikleri çalışmalarında epistemolojik perspektifin ilk basamağının egoantrik düşünce olduğunu belirtirler. Bu bağlamda felsefe etkinlikleri ile çocuğun düşünce şeklini meta-bilişsel bir seviyeye çekmek için egoantrik düşünce bir ilk basamak olarak düşünülebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Okul öncesi dönemdeki çocukların felsefi tutum ve davranışlarını bazı demografik özelliklere göre incelenmeyi amaçlayan bu çalışmada okul öncesi eğitime devam eden 6 yaşındaki 110 çocuğa araştırmacılar tarafından geliştirilen felsefi tutum ve davranış kontrol listesi uygulanmıştır. Çocukların kontrol listesinden aldıkları puan ile cinsiyetleri, anne öğrenim düzeyleri, baba öğrenim düzeyleri ve devam ettikleri okul türü arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı araştırılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre çocukların anne ve babalarının öğrenim durumu ile felsefi tutumları arasında anlamlı fark olduğu; cinsiyetleri ve devam ettikleri okul türleri ile felsefi tutumları arasında ise farkın olmadığı saptanmıştır.

Öneriler

- Çocukların farklı gelişim alanları ile felsefi tutumları arasındaki ilişkiyi tespit etmeye yönelik deneysel araştırmalar yapılabilir.

- Kırsalda ve metropolde ikamet eden çocuk arasında felsefi tutum bakımından farklılık olup olmadığını saptamaya yönelik betimsel araştırmalar yapılabilir.
- Anne babaların farkındalıklarını artırmak için ve çocuklarının felsefi tutumlarını desteklemek için felsefi sorgulamaya yönelik hikaye kitapları okumaları önerilebilir.
- Devlet okulu ve özel okuldaki öğretmenlerin felsefi tutum farkındalık düzeylerini tespit etmek ve artırmaya yönelik araştırmalar yapılabilir, programlar geliştirilebilir.
- Piyasadaki yerli ve yabancı hikaye kitaplarının çocuklarda felsefi tutumu destekleyip desteklemediği araştırılabilir ve felsefi tutum gelişimini destekleyici hikaye kitapları yazılabilir.

KAYNAKÇA

- Avcı, N. (2013). Çocuklar ve felsefe. B. Çotuksöken, H. Tepe (Eds.), Çocuklar için felsefe eğitimi (ss.31-32), Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Badri, R., Vahedi, Z. (2017). The effectiveness of “the philosophy for children program” on the spiritual intelligence of the student. *International Journal of Educational and Psychological Researches*, XX(XX), 1-7.
- Bayraktar, L. (2013). Felsefe ile. Ankara: Aktif Düşünce Yayınları.
- Bayraktar, L. (2017). Prof. Dr. Levent Bayraktar ile çocuklar için felsefe ve Türkiye’de felsefe algısı/eylemi üzerine söyleşi. *Çocuk ve Medeniyet*, 2(4), 195-205.
- Daniel, M.F., Lafortune, L., Pallascio, R., Splitter, L., Slade, C., Garza, T. (2005). Modelling the developmental process of dialogical critical thinking in pupils aged 10 to 12 years. *Communication Education*, 54(4), 334-354.
- Dereli, E., Koçak, N. (2005). Okul öncesi eğitime devam eden 4-6 yaş arasındaki çocukların ifade edicidil düzeylerinin bakım tarzı ve anne- baba eğitim düzeyi açısından incelenmesi (konya ili örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 245-253.
- Dirican, R., Deniz, Ü. (2017). Okul öncesi dönemdeki çocukların felsefi tutum ve davranışlarını belirleme kontrol listesi: geçerlik güvenirlik çalışması. *Turkish Studies*, 12(14), 137-150.
- Gaarder, J. (2004). *Sofi’nin dünyası*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Görücü, E. (2014). Altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıkları ile eleştirel düşünme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Yedi Tepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürsoy, K. (2006). *Bir felsefe geleneğimiz var mı?*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Johnson, B., Christensen, L. (2014). *Eğitim araştırmaları*, T. Öztürk (çev.), Ankara: Eğiten Kitap.
- Kizel, A., Abdallah, M. (2017). On the seam: philosophy with palestinian girls in an east Jerusalem village as a pedagogy of searching. *Journal of Philosophy in Schools*, 4(1), 27-49.

- Öner, N. (1995). Felsefi tutum. *Felsefe Dünyası*, 18, 3-6.
- Palut, B. (2008). Düşünme stilleri ve anne baba tutumları arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 1-11.
- Sadioğlu, Ö., Bilgin, A. (2008). The critical reading skills of primary school students according to gender differences and educational level of their fathers and mothers. *Elementary Education Online* 7(3), 814-822.
- Sevinç, M. Tok, E. (2010). Düşünme becerileri eğitim programının okul öncesi öğretmen adaylarının düşünme becerilerine ilişkin görüşlerine etkisi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(3), 875-891.
- Taşdelen, V. (2015). *Felsefe kültürü*. Ankara: Hece Yayınları.
- Trickey, S., Topping, K.J. (2006). Collaborative philosophical enquiry for school children, socio-emotional effects at 11 to 12 years. *Social Psychology International*, 27(5), 599-614.